oare sămânţa mai devreme? Şi încolţirea poate fi grăbită altfel decât în silă?

Trebuie totuşi să constatăm însă apariţia periodică în mediul românesc a unor agenţi care trezesc acest sentiment de gravitate a existenţei, care pun pe om faţă în faţă cu sine şi cu răspunderea lui. Sentimentul acesta acut al istoriei, al prezentului care nu iartă, ci îţi cere să intervii „acum ori niciodată", sub ameninţarea că altfel pierzi unele posibilităţi, pentru totdeauna şi în chip iremediabil – nu e, în esenţa lui, un sentiment românesc. El e, cel mult, simptomul unei febre de o clipă, al unui sentiment special că vremea a ajuns la limită, s-a împlinit, ori a unei ispite din afară, care încearcă să scoată din firea lui omul românesc. La această „tulburare de ape", conştiinţa românească răspunde cu toată inerţia reacţiei sale atenuante şi, mai curând sau mai târziu, apele se întorc în matcă. Omul, ieşit de sub vremi, îşi reia dialogul întrerupt cu vecinicia.

E curios că ideea aceasta a deşteptării, sentimentul acesta *kairotic* de „acum ori niciodată", este o idee care tulbură periodic neamul românesc. Ea se înteţeşte, cu ispita modernizării şi a prefacerii lui occidentalizante. Nu e de mirare deci că paşoptismul, plin de